

Rakowska, Barbara

Typologia miast i gmin województwa mazowieckiego pod względem mobilności przestrzennej ludności

Rocznik Żyrardowski 6, 271-283

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Rakowska

Typologia miast i gmin województwa mazowieckiego pod względem mobilności przestrzennej ludności¹

Wstęp

Wychodząc z założenia, że wszelkie zjawiska przyrodnicze, demograficzne, społeczne, ekonomiczne są przestrzennie zróżnicowane, zasadne jest więc pokazanie, jak wielkie są te różnice między poszczególnymi miastami i gminami wiejskimi woj. mazowieckiego w zakresie mobilności przestrzennej ludności. W opracowaniu postaram się odpowiedzieć na pytanie, czy różnice w tych strukturach powodowane są odległością położenia poszczególnych miast i gmin wiejskich od Warszawy i czy też mają wpływ inne czynniki?

Materiałem wyjściowym do dokonania typologii miast i gmin był spis ludności z maja 2002 roku. Typologia ta oparta jest na zastosowaniu prostej metody obliczania odsetka ludności mobilnej i na tej podstawie dokonano podziału na klasy. Podział ten pozwolił na wyodrębnienie miast i gmin o podobnych strukturach ludności zasiedziałej i mobilnej przestrzennie w danym przedziale nasilenia (występowania) zjawisk, a jednocześnie umożliwił wyodrębnienie takich miast i gmin, gdzie nasilenie występowania pewnych cech jest bardzo silne lub bardzo słabe. Opracowanie to tylko w pewnym sensie nawiązuje do pracy P. Swianiewicza² i A. Wasilewskiego³, którzy zastosowali bardziej wyrafinowane metody, ponieważ badali zjawiska bardziej złożone, a dążyli do ujęcia syntetycznego. Pomimo za-

¹ Referat wygłoszony na konferencji pt.: „Historyczne uwarunkowania rozwoju woj. mazowieckiego i współczesne wyzwania”, zorganizowanej przez Wyższą Szkołę Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie 22 września 2006 r.

² Patrz: P. Swianiewicz, *Społeczno-ekonomiczna typologia miast i gmin w Polsce*, Uniwersytet Warszawski. Instytut Gospodarki Przestrzennej, Warszawa 1989.

³ Patrz: A. Wasilewski, *Kształtowanie konkurencyjności obszarów wiejskich (na przykładzie województwa mazowieckiego)*, (w:) *Procesy dostosowawcze województwa mazowieckiego do nowych warunków otoczenia*. Praca zbiorowa pod red. W. Rakowskiego, WSRL, Żyrardów 2005.

stosowania prostej metody daje się wyodrębnić miasta i gminy wiejskie o podobnych cechach.

Przedmiotem badań będą 83 miasta⁴ i 279 gmin wiejskich⁵ bez uwzględnienia Warszawy. Ze względu na ograniczoną objętość opracowania ograniczono się do trzech zagadnień:

- Po pierwsze: do przedstawienia udziału ludności przybytej w ogóle w poszczególnych miastach i gminach w 2002 r.
- Po drugie: do pokazania, jaki był udział ludności napływowej w miastach w 1988 r. a jaki w 2002 r. Jeżeli udział ludności napływowej w 2002 r. był wyższy niż w 1988 r., może to świadczyć o wzroście atrakcyjności osadniczej danego miasta.
- Po trzecie: przedstawiono, jaki był w 2002 r. udział ludności napływowej do poszczególnych miast przybytej w latach 1988–2002.

1. Ruchliwość przestrzenna ludności miejskiej

Dane spisu powszechnego ludności pozwalają na wyodrębnienie ludności zasiedziałej – to jest takiej, która od urodzenia mieszka w danym mieście lub w danej gminie wiejskiej oraz napływowej, a więc przybytej z innych miast lub gmin. Przemieszczenia wewnątrz miejskich i wewnątrz gminnych nie uwzględnia się. Ponadto nie uwzględnia się migracji powrotnych. To znaczy osoby, które odpłynęły z danego miasta (gminy), ale mieszkały w nim od urodzenia i po pewnym czasie powróciły, potraktowano jak osoby zasiedziały, ponieważ miejsce zamieszkania w momencie spisu pokrywało się z miejscem urodzenia.

Z ogółu wspomnianych 83 miast w dwóch z nich odsetek ludności przybytej w ogólnej liczbie mieszkańców w 2002 roku nie przekraczał 30%. Były to Łaskarzew (powiat garwoliński) i Kałuszyn (powiat miński). Są to ośrodki, które zarówno w latach 1950–1988, jak też w okresie międzyspisyowym (1988–2002) zwiększyły w niewielkim stopniu liczbę mieszkańców. Charakteryzowały się też one niewielkim napływem ludności do 1988 r. Jednakże z ogółu mieszkańców, którzy napłyneli do tych miast do 2002 r. znaczący był odsetek osób, zwłaszcza w Kałuszynie, które zamieszkały tu w latach 1988–2002 (tab. 1).

⁴ Nie uwzględniono Tarczyna, któremu nadano prawa miejskie w 2003 roku, ale w publikacji Urzędu Statystycznego w Warszawie „Podstawowe informacje ze spisów powszechnych” podano dane dla gminy wiejskiej Tarczyn bez wyodrębnienia Tarczyna.

⁵ W tym ujęciu „gminy wiejskie” rozumie się ludność zamieszkałą na wsi w poszczególnych gminach.

Tabela 1. Miasta woj. mazowieckiego w których% ludności napływowej w 2002 r. w ogólnej liczbie mieszkańców nie przekraczał 39%

Lp.	Miasta	Liczba mieszkańców NSP		% napływowej		Z ogółu ludności napływowej w 2002 r. przybyło w latach 1988–2002
		1988	2002	1988	2002	
1	Łaskarzew	4472	5144	21,6	14,6	30,4
2	Kałużyn	2852	2895	28,3	27,7	44,7
3	Wyśmierzyce	826	893	9,8	30,2	62,2
4	Radom	223827	229699	35,0	30,5	18,3
5	Zakroczym	3615	3412	23,7	31,9	33,4
6	Mogielnica	2806	2487	21,9	32,2	29,6
7	Brok	1847	1892	31,5	34,9	39,2
8	Radzymin	7472	7495	39,6	35,6	39,2
9	Mordy	1885	1811	35,3	36,4	37,0
10	Biezuń	1900 ^{a)}	1977	•	36,5	35,0
11	Myszyniec	3000 ^{a)}	3091	•	37,5	44,5
12	Skaryszew	3261	3848	32,1	37,5	42,2
13	Kosów Lacki	2100 ^{a)}	2207	•	38,0	31,7
14	Warka	10329	10979	39,1	38,3	27,2
15	Sochaczew	37711	38365	41,4	38,6	22,2
16	Gąbin	4360	4091	43,3	39,1	28,6

Źródło (w tej tabeli i w następnych): Opracowanie własne na podstawie NSP 2002 r. (Podstawowe informacje ze spisów powszechnych), Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2003 r. oraz Migracje ludności w Polsce w latach 1979–1988, GUS, Warszawa 1993.

^{a)} szacunek własny.

Miast, w których udział ludności napływowej wśród ogółu mieszkańców wynosił 30–34% było 5, przy czym w grupie tej znajduje się najmniejsze miasto w Polsce Wyśmierzyce jak i jedno z największych ośrodków miejskich (13) – Radom⁶. Pozostałe 3 miasta nie przekroczyły 3500 mieszkańców. Ośrodki najmniejsze charakteryzowały się w latach 1988–2002 ubytkiem mieszkańców (Zakroczym, Mogielnica) lub stanem ustabilizowanym (Brok, Wyśmierzyce), ale w 2002 r. miały wyższy % ludności napływowej niż w 1988 r. Można więc sądzić, że mimo odpływu części ludności

⁶ Por. B. Rakowska, *Zmieniająca się rola Radomia w systemie osadniczym kraju*, „Studia nad regionem radomskim”, tom III, Radom–Żyrardów 2007 oraz A.W. Lipiński, *Zmiany demograficzne w społeczności potraumatycznej* (Radom na tle dużych miast), „Studia nad regionem radomskim”, tom III.

z tych miast napływała do nich ludność ze wsi. Natomiast w przypadku Radomia mamy do czynienia ze spadkiem ludności napływowej w 2002 r. w stosunku do 1988 r. pomimo pewnego wzrostu liczby mieszkańców. Radom spośród tej grupy miast charakteryzował się także niewielkim udziałem ludności przybyłej w okresie międzypisowym w ogólnej liczbie mieszkańców napływowych.

Miast, gdzie odsetek ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców w 2002 r. wynosił od 35 do 39%, było 9. W tej grupie znajduje się jedno miasto powiatowe Sochaczew liczący prawie 40 tys. mieszkańców oraz 6 miast, które nie przekroczyły 5 tys. mieszkańców, jak też takie, które mają nieco więcej niż 10 tys. ludności (Warka) lub przekroczyły 7 tys. (Radzymin). Wśród miast najmniejszych są trzy ośrodki, które prawa miejskie otrzymały po 1990 r. i charakteryzują się one względnie wysokim odsetkiem ludności, która napłynęła do nich w latach 1989–2002 r. We wszystkich ośrodkach, w których ludność napływowa w ogólnej liczbie mieszkańców nie przekraczała 39% przyrost rzeczywisty ludności w latach 1989–2002 był niewielki. Jedynie dwa z tych ośrodków (Zakroczym, Radzymin) leżą w odległości nie przekraczającej 50 km od centrum Warszawy.

Miast, w których odsetek ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców w 2002 r. wynosił 40–44%, było 20. W tej grupie znalazły się takie miasta powiatowe jak Płock, Żyrardów, Mława, Ostrów Mazowiecka, Pułtusk, Sierpc, Garwolin, Węgrów i Zwoleń oraz 5 miast małych, gdzie liczba mieszkańców nie przekroczyła 5 tys. (Wyszogród, Drobin, Gliniojeck, Żelechów, Raciąż) bądź była wyższa, w tym w Górze Kalwarii i Błoniu przekraczała nieco 10 tys. Udział ludności przybyłej w latach 1989–2002 w ogólnym napływie kształtował się od 18,4% w Płocku do 40,1% w Wyszogrodzie, a więc w mieście stosunkowo blisko leżącym Warszawy, mającym z nią połączenie trasą szybkiego ruchu (Warszawa – Płońsk – Mława – Gdańsk). W zdecydowanej większości w tej grupie miast nastąpił w latach 1989–2002 przyrost rzeczywisty ludności. Niewielki ubytek mieszkańców nastąpił tylko w Sierpcu, Iłży i Błoniu (tab. 2). Spośród tej grupy 20 miast najbliższej Warszawy leżą, prócz już wspomnianego Wyszogrodu, Błonie, Góra Kalwaria, Mszczonów i Żyrardów i nieco już dalej Garwolin, Pułtusk, Nasielsk. Z tych 8 ośrodków część ich mieszkańców znajduje zatrudnienie w Warszawie lub w jej najbliższej strefie podmiejskiej.

Miast woj. mazowieckiego, w których odsetek ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców kształtował się w granicach 45–49%, było 18. W tej grupie znalazły się dwa były miasta wojewódzkie – Siedlce i Ciechanów, których rozwój był w latach 1975–1990 stosunkowo szybki, o czym świadczy fakt, że w 1988 r. udział ludności napływowej wśród mieszkańców był wyższy niż w 2002 r. Ponadto w tej grupie znalazły się takie miasta po-

wiatowe, jak Otwock, Mińsk Maz., Płońsk, Gostynin, Sokołów Podl., Grójec, Przasnysz, Szydłowiec, Maków Maz., Białobrzegi oraz szereg miast (poza Pionkami) leżących stosunkowo blisko Warszawy. Zdecydowana większość tych miast (poza Białobrzegami i Otwockiem) charakteryzowała się w latach 1989–2002 przyrostem rzeczywistym ludności, a miasta leżące najbliżej Warszawy lub o wysokiej atrakcyjności wypoczynkowej (Serock) także wysokim napływem ludności w ostatnich 12 latach. Najniższym udziałem ludności przybyłej w latach 1989–2002 w ogólnej liczbie mieszkańców napływowych odznaczały się Pionki, Szydłowiec i Białobrzegi (tab. 3).

Tabela 2. Miasta woj. mazowieckiego, w których % ludności napływowej w 2002 r. w ogólnej liczbie mieszkańców wynosił 40–44%

Lp.	Miasta	Liczba mieszkańców NSP		% napływowej		Z ogółu ludności napływowej w 2002 r. przybyło w latach 1988–2002
		1988	2002	1988	2002	
17	Ostrów Maz.	20135	22431	39,2	40,0	31,9
18	Pułtusk	17553	19110	42,3	40,1	33,9
19	Wyszogród	2816	2866	41,6	40,5	40,1
20	Chorzele	2685	2766	37,5	40,6	36,8
21	Żyrardów	41570	41734	42,7	40,7	24,4
22	Węgrów	11866	12521	42,1	40,8	26,8
23	Nasielsk	6551	7234	52,2	40,9	33,0
24	Raciąż	4508	4682	39,8	41,3	32,3
25	Iłża	5315	5224	48,4	41,5	25,6
26	Głinojeck	2900 ^{a)}	3078	●	41,7	29,1
27	Sierpc	18897	18849	45,5	42,0	26,1
28	Drobin	2900 ^{a)}	3029	●	42,1	28,8
29	Żelechów	3704	4061	37,8	42,4	34,4
30	Mszczonów	5832	6256	57,5	42,6	27,6
31	Błonie	12374	12215	49,6	43,1	27,1
32	Garwolin	14778	15758	48,4	43,3	25,0
33	Mława	28140	29422	43,7	43,4	24,9
34	Płock	120246	128361	50,4	43,9	18,4
35	Zwoleń	7523	8202	45,6	44,7	34,1
36	Góra Kalwaria	10652	11013	50,4	44,7	37,4

^{a)} szacunek własny.

Tabela 3. Miasta woj. mazowieckiego w których % ludności napływowej w 2002 r. w ogólnej liczbie mieszkańców wynosił 45–49%

Lp.	Miasta	Liczba mieszkań- ców NSP		% napływowej		Z ogółu lud- ności napły- wowej w 2002 r. przybyło w latach 1988–2002
		1988	2002	1988	2002	
37	Pionki	20327	20387	48,2	45,0	19,4
38	Ciechanów	42208	46452	47,3	45,5	27,9
39	Otwock	45115	42621	51,7	45,7	26,7
40	Płońsk	20360	22245	52,2	45,7	27,2
41	Przasnysz	16557	16857	48,7	45,9	26,9
42	Karczew	8804	10614	34,2	45,9	50,5
43	Szydłowiec	11838	12232	46,8	46,1	22,2
44	Sokołów Podl.	16706	18206	48,7	46,4	29,0
45	Gostynin	18633	19577	50,4	46,8	27,6
46	Maków Maz.	9853	10050	47,0	46,9	29,5
47	Grójec	14211	14497	48,1	47,3	29,4
48	Serock	2774	3502	37,4	47,9	58,6
49	Mińsk Maz.	34065	36341	49,4	48,2	31,7
50	Siedlce	68922	76656	51,7	48,5	28,3
51	Piława	3174	4046	48,1	48,9	45,8
52	Białobrzegi	7284	7193	54,4	49,2	23,9
53	Tłuszcz	6002	7131	45,0	49,6	35,8
54	Marki	15029	21032	42,5	49,9	54,3

Miast, w których przeważała ludność napływowa nad zasiedziałą, było 29, z tego w 16 ośrodkach odsetek ten wynosił 50–54%, a w 7 przekraczał nawet 60%. W grupie miast gdzie odsetek ludności napływowej wynosił 50–54% tylko 6 z nich leży dalej od Warszawy niż 50 km i 3 z nich wykazały w latach 1989–2002 ubytek mieszkańców (tab. 4).

Tabela 4. Miasta woj. mazowieckiego, w których % ludności napływowej w 2002 r. w ogólnej liczbie mieszkańców wynosił 50–54%

Lp.	Miasta	Liczba mieszkań- ców NSP		% napływowej		Z ogółu ludności napływowej w 2002 r. przybyło w latach 1988–2002
		1988	2002	1988	2002	
55	Wyszków	22625	26511	52,5	50,3	29,8
56	Grodzisk Maz.	24591	25802	49,5	50,3	32,3
57	Nowe Miasto n. Pilicą	4535	3978	51,9	50,5	32,5
58	Kozienice	20387	19036	56,0	50,7	17,5
59	Ostrołęka	47944	54238	54,2	50,8	26,7
60	Łosice	6780	7159	53,0	51,0	33,2
61	Łochów	5642	6436	55,4	51,1	33,2
62	Przysucha	6016	6344	56,1	51,1	30,9
63	Konstancin Jeziorna	16211	16267	50,6	51,4	40,2
64	Wołomin	36085	36483	54,7	51,8	24,3
65	Halinów	2400 ^{a)}	3084	•	52,6	36,3
66	Ożarów Maz.	7209	7882	55,4	53,4	38,1
67	Pruszków	52561	54505	52,9	53,5	30,5
68	Nowy Dwór Maz.	26434	27361	56,1	53,9	27,0
69	Sulejówek	16251	18224	66,0	54,6	30,7
70	Różan	2756	2716	53,5	54,8	32,5

^{a)} szacunek własny.

Pozostałych 10 miast leży blisko Warszawy lub w strefie jej silnego oddziaływania (np. Wyszków, Łochów). Najwyższym odsetkiem ludności przybyłej w latach 1989–2002 w ogólnej liczbie mieszkańców mobilnych przestrzennie charakteryzował się Konstancin-Jeziorna, następnie Ożarów Maz. i Halinów zaś najniższym Kozienice. W grupie 13 miast o najwyższym odsetku ludności napływowej tylko dwa ośrodki Lipsko i Żuromin leżą z dala od Warszawy, pozostałych 11 przylega do granic stolicy lub leżą w obszarze jej silnego oddziaływania⁷.

⁷ Por. T. Gocał, W. Rakowski, *Delimitacja regionów i subregionów migracyjnych w zakresie dojazdów do pracy*, „Monografie i opracowania” nr 332/17, Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Instytut Statystyki i Demografii, Warszawa 1991 oraz W. Rakowski, *Regiony miejskie w Polsce w świetle migracji ludności*, „Monografie i opracowania” nr 271, Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Warszawa 1989.

Podkowa Leśna⁸ jest miastem charakteryzującym się najwyższym odsetkiem ludności napływowej w woj. mazowieckim, przy czym co trzecia osoba napływowa przybyła tu w latach 1988–2002 (tab. 5). W pozostałych 12 miastach tej grupy także z ogółu ludności napływowej więcej niż 30% przybyła do nich w latach 1989–2002, (wyjątek stanowi Legionowo), a do Ząbek, Piaseczna, Łomianek nawet powyżej 45%.

W grupie tych 13 miast o najwyższym odsetku ludności napływowej tylko jeden ośrodek (Piastów) charakteryzował się w latach 1989–2002 niewielkim ubytkiem mieszkańców. W pozostałych 12 miastach zanotowano przyrost rzeczywisty ludności, przy czym największy nastąpił w Piasecznie, Ząbkach, Kobyłce a minimalny w Legionowie, Podkowie Leśnej i Brwinowie.

Tabela 5. Miasta woj. mazowieckiego, w których % ludności napływowej w 2002 r. w ogólnej liczbie mieszkańców przekraczał 55

Lp.	Miasta	Liczba mieszkań- ców NSP		% napływowej		Z ogółu ludno- ści napływowej w 2002 r. przy- było w latach 1988–2002
		1988	2002	1988	2002	
71	Lipsko	5467	6066	52,8	55,5	36,6
72	Żuromin	6829	8609	54,9	57,9	42,1
73	Milanówek	14562	15194	58,0	58,1	35,3
74	Kobyłka	12963	17110	58,0	58,5	40,3
75	Brwinów	10935	11538	58,0	58,8	36,4
76	Ząbki	16245	21866	56,9	59,4	50,4
77	Józefów	14302	16869	58,3	60,1	43,2
78	Zielonka	14675	16731	67,6	61,6	34,0
79	Piaseczno	24176	33031	59,9	62,5	49,0
80	Legionowo	50101	50420	66,5	62,9	24,9
81	Piastów	23983	23510	67,4	64,4	30,3
82	Łomianki	12000 ^{a)}	14233	●	65,0	49,5
83	Podkowa Leśna	3390	3697	74,3	74,2	32,7

a) szacunek własny.

⁸ Patrz szerzej na ten temat: W. Rakowski, *Spółeczeństwo małych miast (na przykładzie Mszczonowa i Podkowy Leśnej)*, „Rocznik Żyrardowski” tom V, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego, Żyrardów 2007.

Podsumowując tę część wypowiedzi można sformułować następujący wniosek. Udział ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców danego miasta zależał od jego położenia w podsystemie osadniczym regionu warszawskiego, połączeń komunikacyjnych z Warszawą oraz od funkcji, jakie wyznaczono im na poszczególnych etapach planowania systemu polityczno-administracyjno-ekonomicznego. Funkcja ta decydowała o dynamice rozwoju ludności, a ta zależała od rozwoju budownictwa mieszkaniowego i tworzenia nowych miejsc pracy. (Polityka lokalizowania nowych zakładów przemysłowych np. w Płocku – Petrochemia, w Ostrołęce – zakłady celulozowo-papiernicze, elektrownia, zakłady mięsne, w Ciechanowie – Stolbud).

Tę zależność widać zwłaszcza, jeżeli będziemy analizować, jaki był udział ludności napływowej w latach 1989–2002 w ogólnym napływie do danego miasta. Okazuje się, że w 4 miastach to jest w Kozienicach, w Płocku, Radomiu, Pionkach udział ten kształtował się poniżej 20%, a w 30 następnych, w tym w większości obecnych miast powiatowych udział ten mieścił się w przedziale 20–29%, a w 33 ośrodkach w przedziale 30–39%. Tylko w 1 najmniejszym mieście w woj. mazowieckim i w Polsce, jakim są Wyśmierzyce (liczącym poniżej 1 tys. mieszkańców – 893 osoby) udział ludności napływowej w latach 1989–2002 w ogólnym napływie wynosił 62,0%, a w 4 (Serock, Karczew, Marki, Ząbki) przekraczał nieco 50% i w 12 kształtował się w granicach 40–49% (patrz tab. 1–5).

Większość miast, w których udział ludności napływowej w latach 1989–2002 wynosił powyżej 40% w ogólnym napływie leży blisko Warszawy, a niektóre z nich (Konstancin-Jeziorna, Podkowa Leśna, Łomianki) charakteryzują się wysoką ceną działek budowlanych, a więc napłynęła tam ludność bogata, która również wzbogaca swoimi dochodami budżety gmin, poprzez który następuje rozwój infrastruktury podnoszącej standard życia mieszkańców i przy okazji cenę nieruchomości. To, że w grupie 17 miast, które stały się atrakcyjne z osadniczego punktu widzenia znalazły się niektóre małe miasta leżące z dala od Warszawy (Wyśmierzyce, Skaryszew, Pilawa, Żuromin) należy to tłumaczyć ich względną atrakcyjnością lokalną, a w niektórych przypadkach (Wyszogród, Karczew) usprawnieniem komunikacji z Warszawą, dogodnością dojazdów do pracy oraz niższą ceną nieruchomości i opłat eksploatacyjnych.

Na zakończenie tej części wystąpienia warto jeszcze podkreślić, iż w latach 1989–2002 w tych 83 miastach woj. mazowieckiego (bez Warszawy i Tarczyna) przybyło 120 912 mieszkańców, przy czym najwyższą dynamiką przyrostu charakteryzowały się miasta, w których procent ludności napływowej wynosił 55–59 oraz 60 i więcej, zaś najniższą ośrodki, gdzie udział osób przybyłych w ogólnej liczbie mieszkańców nie przekraczał 45% (tab. 6).

Tabela 6. Stan ludności w poszczególnych grupach miast w latach 1989–2002

Miasta wg % ludności napływowej w 2006	1988	2002	Dynamika $\frac{2002}{1988}$
Poniżej 40%	312263	320286	2,56
40–44	340945	358812	5,24
45–49	361862	389639	7,67
50–54	296027	316026	6,75
55–59	67001	80383	19,97
60% i więcej	142627	158491	11,12
Razem	1520725	1623637	6,76

2. Przestrzenne zróżnicowanie ludności napływowej na wsi

Bardziej utrudniona jest analiza stopnia mobilności ludności gmin wiejskich ze względu na dużą ich liczbę (279). Ogólnie biorąc zasiedziałość ludności wiejskiej jest wyższa niż miejskiej. Mianowicie % ludności zasiedziałej w miastach woj. mazowieckiego (łącznie z Warszawą) wyniósł w 2002 r. – 52,7%, ludności wiejskiej 68,9%. Udział ludności przybyłej⁹ w 1988 r. i wcześniej w miastach wynosił 31,5%, a na wsi – 19,1%, a przybyłej w latach 1989–2002 w miastach wynosił 11,7% i na wsi również 11,7%¹⁰. Z podanych danych widać, że wzrasta atrakcyjność osiedleńcza terenów wiejskich kosztem miast, co udowadniają także dane zawarte w tabeli 7. W przypadku miast mamy do czynienia z przesunięciem ich liczby z kolumny A do kolumny B w górę przedziałów, to znaczy obniżenie odsetka ludności przybyłej w latach 1989–2002 w ogólnym napływie, natomiast w przypadku gmin wiejskich mamy do czynienia z tendencją odwrotną. Mianowicie w latach 1989–2002 wzrosła liczba gmin, w których odsetek ludności przybyłej wzrósł w ogólnym napływie. I tak gmin, których udział ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców wynosił poniżej 20% było 30, zaś gmin o udziale ludności napływowej 40% i więcej było również 30. Jeżeli z kolei weźmiemy pod uwagę udział ludności przybyłej w latach 1989–2002 w ogólnym napływie, to gmin o udziale 20% było tylko 3, a powyżej 40% było ich 60. Spadła również liczba gmin o udziale ludności napływowej 20–29% w ogólnej liczbie mieszkańców, a wzrosła o udziale 30–39% ludności przybyłej w 1989 i po w ogólnej liczbie mieszkańców napływowych.

⁹ Patrz Raport z wyników spisów powszechnych. Województwo mazowieckie, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2003 r., s. 41.

¹⁰ Suma ludności zasiedziałej i mobilnej nie daje 100, ponieważ uzupełnienie stanowią mieszkańcy, dla których nie ustalono, czy są mobilni, czy zasiedziali.

Tabela 7. Liczba miast i gmin wiejskich w 2002 r. według stopnia napływu ludności

Udział ludności napływowej wynosił	Miasta		Gminy wiejskie	
	A	B	A	B
Do 20%	-	4	30	3
20–29	3	30	150	63
30–39	11	32	70	153
40–49	40	12	19	47
50–59	22	4	6	9
60–69	6	1	4	4
70–79	1	-	-	-
Razem miast i gmin	83	83	279	279

A – liczba miast (gmin), w których udział ludności napływowej ogółem w ogólnej liczbie mieszkańców kształtował się w przedziałach jak podano to w boczku tabeli

B – liczba miast (gmin), w których udział ludności przybyłej w latach 1989–2002 do poszczególnych miast i gmin w ogólnym napływie do danych miast i gmin (przyjętych za 100) kształtował się jak podano to w boczku tabeli.

W dalszej części opracowania zajmiemy się gminami o skrajnie niskim udziale ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców i o skrajnie wysokim udziale. Jak już wcześniej nadmieniano, gmin o udziale do 20% ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców było 30. Przykładami takich gmin są:

- w powiecie garwolińskim Borowie 17,4%, Górzno, Maciejowice, Miastków Kościelny, Parysów, Trojanów,
- w powiecie łosickim Stara Kornica,
- w powiecie makowskim Krasnosielc, Rzewnie,
- w powiecie mławskim Dzierzgowo,
- w powiecie ostrołęckim Baranowo, Goworowo, Łyse, Myszyniec,
- w powiecie przasnyskim Jednorożec,
- w powiecie przysuskim prawie wszystkie gminy.

W większości są to gminy leżące z dala od miast dużych i średnich o niskiej atrakcyjności osiedleńczej dla mieszkańców aktywnych zawodowo. Z kolei można wyróżnić 30 gmin najbardziej atrakcyjnych, w których udział ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców wynosił 40% i więcej, a w 5 nawet powyżej 60%. Są to następujące gminy:

- Michałowice (65,6%),
- Piaseczno,
- Lesznowola,
- Brwinów,

- Łomianki (60,2%),
- Jabłonna (58,9%),
- Izabelin (57,8%),
- Nadarzyn (55,4%),
- Nieporęt (54,5%),
- Raszyn (53,8%),
- Ożarów Mazowiecki (50,7%).

Gminy, w których udział ludności napływowej kształtował się w granicach 40–49% też w większości przypadków leżą blisko Warszawy. Wyjątek stanowią takie gminy jak Siedlce, Stara Biała sąsiadująca z Płockiem czy Rzekuń przylegająca do Ostrołęki. Ujawnia się tu zatem wpływ pośredni Warszawy na osadnictwo i na możliwości zatrudnienia. Co więcej, dane dotyczące udziału ludności przybyłej do poszczególnych gmin w latach 1989–2002 wśród ogółu ludności napływowej pozwalają stwierdzić, iż strefa osadnictwa wokół Warszawy poszerza się. Ponadto wzrosła atrakcyjność gmin leżących wokół takich miast jak Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka oraz takich gmin, które charakteryzują się wysokimi walorami przyrodniczymi (np. Kadzidło, Lelis, Myszyniec w powiecie ostrołęckim, Brok w powiecie ostrowskim, Obryte w powiecie pułtuskim, Odrzywół w powiecie przysuskim, Kampinos w pow. warszawskim, Radziejowice w pow. żyrardowskim). Spowodowane jest to prawdopodobnie napływem ludności w wieku poprodukcyjnym z dużych miast po zaprzestaniu aktywności ekonomicznej. Ludność w tym wieku decydując się na zmianę miejsca zamieszkania i kieruje się walorami przyrodniczymi danego terenu, a zarazem dąży do obniżenia kosztów utrzymania, ponieważ niższe są dochody po przejściu na emeryturę.

Z punktu widzenia rozwoju lokalnego należałoby zadać pytanie „Czy na ten rozwój w większym stopniu wywiera wpływ ludność zasiedziła w wieku zdolności do pracy, czy ludność przybyła? Wydaje się jednak, że dzięki ludności napływowej, pomimo jej mniejszego przywiązania do „małej Ojczyzny” odbywa się szybszy rozwój. Oczywiście to stwierdzenie wymagałoby szerszego uzasadnienia. Wspomnieć jeszcze należy o gminach w których udział ludności przybyłej w latach 1989–2002 w ogólnym napływie był szczególnie wysoki i wynosił powyżej 50%. Są to następujące gminy: Zbuczyn Poduchowny (pow. siedlecki) – 67,5%, Nadarzyn (62,6%), Jabłonna, Piaseczno (60,2%), Stare Babice, Łomianki, Nieporęt (56,4%), Lesznowola, Olszewo-Borki, Michałowice, Izabelin, Wiązowna i Brańszczyk (pow. wyszkowski). W większości są to więc gminy leżące blisko Warszawy.

Podsumowanie

Z dokonanej analizy udziału ludności napływowej w ogólnej liczbie mieszkańców w poszczególnych miastach i gminach woj. mazowieckiego wynika, że decydującym czynnikiem jest usytuowanie miast i gmin względem Warszawy. Miasta i gminy wiejskie leżące blisko Warszawy charakteryzowały się przyrostem rzeczywistym ludności i jednocześnie względnie wysokim udziałem ludności napływowej. Również niektóre gminy o wysokich walorach przyrodniczych odznaczały się wyższym odsetkiem ludności przybyłej w odróżnieniu od gmin leżących peryferyjnie względem Warszawy i rozwojowych ośrodków powiatowych. Wyższym udziałem ludności przybyłej w latach 1988–2002 w ogólnej liczbie ludności mobilnej odznaczały się małe miasta.

Typology of towns and communities of Mazovia Voievodship taking into account space mobility of population

Summary

Based on the Demographical Census of May, 2002 the author classified 83 towns and 279 rural communities taking into account immigration. The highest quota of immigrants in the total number of towns and communities is characteristic for the communities in the close distance to Warsaw. They had the highest real increase of population between 1988–2002.